

Lunds Universitet
Förlags- och bokmarknadskunskap
Institutionen för kulturvetenskap
Handledare: Sara Kärrholm
Examinator: Ann Steiner
2018-06-01

Frida Pålsson

FBMA12

En stödd kultur, en stött kultur.

- Litteraturstödet 2018 – föreställningar och förväntningar

Abstract

I början av 2018 utbröt en debatt om kulturrådets utdelning av litteraturstöd i svenska dagstidningar. I samband med uttalanden från kulturminister Alice Bah Kuhnke menade vissa av bokmarknadens aktörer att litteraturstödet är utsatt för politisk styrning och att kvalitetskriteriet bortprioriteras. Uppsatsen undersöker de olika förväntningarna och föreställningarna som finns på litteraturstödet. Jag har genom innehållsanalys och jämförelse analyserat regeringens förordning till litteraturstödet, samt den proposition som ligger till grund för förordningen. Jag har analyserat ett urval av branschaktörernas ståndpunkter i *Svenska Dagbladets* artikelserie ”Är kulturen fri?”, och sedan jämfört de olika instansernas förväntningar på litteraturstödet. Utifrån litterär värdeteori och Bourdieus resonemang om positionering och fält har jag kommit fram till att debatten är en strid mellan eliter. Majoriteten av branschrösterna anser att kvalitetskriteriet underordnas, men regeringen menar att fler kriterier och fokuspunkter inte innebär varken politisk styrning eller att kvaliteten underordnas. Regeringens förordning och proposition har visat sig vara så vaga och porösa att alla förväntningar, regeringens och debattörernas, kan inrymmas i dem. Det finns trots detta stora meningsskiljaktigheter kring stödets syfte och hur det ska utdelas.

Nyckelord: Litteraturstöd, kulturpolitik, kulturrådet, kvalitet, värde, debatt

Innehållsförteckning

1. Inledning	s.4
2. Syfte och frågeställningar	s.5
3. Material	s.5
4. Metod	s.6
5. Teori	s.7
6. Tidigare forskning	s.10
7. Bakgrund	s.12
8. Undersökning	s.13
- En blick på förordningen	s.12
- Regeringens proposition: Skäl och motiveringar	s.13
- Branschdebatten	s.15
- Aktörernas positioneringar i debatten	s.18
- Betydelsen av begrepp: kvalitet och värde	s.23
9. Sammanfattande slutdiskussion	s.28
10. Källförteckning	s.29

1. Inledning

Regler är till för att följas, det känner varje god medborgare till. Men regler och lagar är mångtydiga, och medborgaren kan därför rätta sig efter dem på olika vis. Möjligen uppfattas detta som en irrelevant inledning till ett arbete om kulturpolitik och statliga bidrag, men jag kan försäkra att denna rättsliga påminnelse har stor betydelse för undersökningen. Lagar, regler, juridiska dokument – de är alla förmedlare och speglingar av moraluppfattningar. Och moraluppfattningar, verklighetsuppfattningar och politiska ambitioner är i stor mån vad denna uppsats handlar om.

Statens kulturråd inrättades 1974 och har tilldelats flera viktiga uppgifter, bland annat beslutar de om statligt kulturstöd, däribland det så kallade *litteraturstödet*. År 2009 beslutade regeringen att omarbete den förordning som ligger till grund för litteraturstödet. Regeringen ansåg att den tidigare förordningen, från 1998, inte längre hade samma aktualitet och relevans efter elva år av utveckling på bok- och förlagsmarknaden. Under 2016 utbröt en stor debatt i svenska tidningar om kulturpolitik och politisk inblandning i kulturverksamheter. Många menade att det fanns en dold politisk styrning av olika institutioner, framför allt av statliga museer. Sedan dess har kulturminister Alice Bah Kuhnke föreslagit en, för alla teater- och filmskapare, obligatorisk utbildning i ”normkreativitet” vid Svenska Filminstitutet, ett förslag som väckte stor uppmärksamhet och som sedan avvisades. I januari 2018 nådde debatten förlagsvärlden och sedan dess har flera förläggare kritiserat kulturrådets arbete. Olika röster tillhörande förläggare, journalister, politiker och författare har sedan dess uttalat sig i frågan. Det tycks finnas stora meningsskiljaktigheter om vad litteraturstödet egentligen är.

Min uppsats ämnar undersöka denna turbulens närmare genom att analysera regeringens förarbeten i form av deras proposition (2009/10:3) samt den förordning (2010:58) som förarbetena resulterade i. Jag kommer sedan att analysera alla artiklar i *Svenska Dagbladets* artikelserie ”Är kulturen fri?”, som har kommit att bli en central spelplan för debatten. Genom att ställa regeringens och kulturrådets beslutande dokument mot tidningsdebattens olika röster är mitt mål att undersöka hur aktörer anser att förordningen följs, och vilka förväntningar som finns på bidragen.

Undersökningen ämnar förstå om debattrösterna och statsmakten har skilda syner på vad litteraturstödet är och hur det bör användas. Vad vill de olika aktörerna prioritera och vilken syn på värde och kvalitet kan utläsas? Borde reglerna förtydligas eller är det helt enkelt en fråga om hur reglerna bör tolkas? Kan en lagtext i själva verket tolkas lika öppet som ett verks litterära kvaliteter och värde?

2. Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att jämföra ett urval av litteraturstödsdebattens aktörers förväntningar på och föreställningar om litteraturstödet, med statsmaktens officiella syfte (dvs. med det ändamål som man från statens sida vill att det ska tjäna). Utifrån detta syfte kommer jag att utgå från följande tre frågor, som kommer att vägleda mig i analysen:

- Vilka föreställningar och förväntningar på litteraturstödet kommer till uttryck i *förordning (2010:1058) om statsbidrag till litteratur, kulturskrifter och läsfrämjande insatser* och dess förarbete, *proposition 2009/10:3*?
- Vilka föreställningar och förväntningar finns på litteraturstödet bland de olika debattrösterna?
- Vilken syn på kvalitetskriteriet kommer till uttryck i debatten och i statens dokument?

3. Material

Undersökningens primära material består av två delar. Den ena delen utgörs av regeringens *förordning (2010:1058) om statsbidrag till litteratur, kulturskrifter och läsfrämjande insatser*, den andra delen av *proposition 2009/10:3*. Propositionen är regeringens förarbeten till *förordning (2010:1058)*.

När lagar och förordningar införs skriver regeringen förarbeten. Dessa är centrala hjälpmedel när domstolar och myndigheter ska tolka regler och undersöka hur dessa ska användas. Det finns olika typer av förarbetspublikationer, men propositioner är oftast de viktigaste, eftersom de ligger senare i tid i lagstiftningskedjan än utredningar.

Undersökningen fokuserar på det avsnitt i propositionen som handlar om *regeringens skäl och motiveringar* till den nya förordningen om litteraturstöd.

Den andra delen av primärmaterialen består av artiklar från dagstidningen *Svenska Dagbladet* (Stockholm). Undersökningen behandlar alla artiklar i debatten om litteraturstöd från *Svenska Dagbladets* artikelserie ”Är kulturen fri?”. Artikelserien består av 20 artiklar där den första publicerades den 17/2/2018 och den senaste den 16/4/2018. Skribenterna utgörs av journalister, författare, politiker och förläggare. Flera av artiklarna innehåller intervjuer och utsagor från andra aktörer än skribenten själv, vilket innebär att många olika röster kommer till tals. Inlägg i debatten om litteraturstöd från andra svenska dagstidningar tenderar att hänvisa och referera till artiklar och specifika uttalanden och formuleringar från ”Är kulturen fri?”, därav har *Svenska Dagbladets* artikelserie kommit att bli en central stomme i debatten och anses därför vara ett representativt och betydande material.

Förordningen och propositionen som analyseras i denna undersökning är utförda 2009, respektive 2010. Sedan dess har alltså litteraturutredningen bidragit med synpunkter på litteraturstödet och en ny förordning om kulturrådets generella arbete har *utförts (förordning (2012:515) med instruktion för statens kulturråd)*. Dessa omständigheter har bidragit till att de dokument som analyseras i undersökningen mist delar av relevans och aktualitet. Men trots denna tidsaspekt, tidigare debatter och marknadens generella utveckling är *förordning (2010:1058)* fortfarande ett juridiskt bindande dokument. Förordningen och dess proposition är därmed fortfarande de huvudsakliga och mest vägledande dokumenten i kulturrådets arbete.

4. Metod

Undersökningens metod tar avstamp i den kvalitativa textanalysen. Inledningsvis analyseras kulturrådets förordning och regeringens proposition. Därefter läses och analyseras artiklarna i *Svenska Dagbladet*. I nästa steg tillkommer komparerande element då propositionen och förordningen ska sättas i förhållande till de olika rösterna som uttalat sig i debatten. Mina frågeställningar och deras begrepp: *föreställningar*, *förväntningar* och *kvalitet*, har väglett mig i analysen. Undersökningens andra del är följaktligen en komparation där faktorer jämförs och analyseras utifrån ett litteratursociologiskt perspektiv och med en inriktning på värdeteori.

Jag har antagit ett litteratursociologiskt förhållningssätt, vilket i undersökningens kontext innebär en stor hänsyn till samhälleliga influenser och påverkan. Det litteratursociologiska förhållningssättet är influerat av Johan Svedjedals *Litteratursociologi*, i vilken Svedjedal redogör för litteraturens yttre faktorer, dvs. bokmarknadens utveckling, författarnas försörjning m.m. Svedjedal menar att man genom breda marknadsanalyser och analyser av litterära verk kan ändra bilden av en författare och bilden av enskilda verk. Genom att visa hur verken kan vara uttryck för gruppstämningar och förlagssatsningar, snarare än för individuellt egenvärde kan man också tydliggöra större interaktion på bokmarknaden och utvinna förståelse för denna interaktion.¹ Det litteratursociologiska förhållningssättet är anpassat och viktigt för undersökningen eftersom det kan tydliggöra de olika perspektiven, ge ökad förståelse för dessa och i sin tur presentera en mer nyanserad diskussion. Det är väsentligt för undersökningen att ta hänsyn till strukturer och placera debatten i en samhällelig kontext.

---

¹Johan Svedjedal, *Litteratursociologi*, 2012, s.80 ff.

5. Teori

Pierre Bourdieus bok *Konstens regler – det litterära fältets uppkomst och struktur* kommer att vägleda mig i analysen. Hans teorier om det litterära fältet kompletteras med litteraturvetenskaplig värdeteori. Linnea Lindskölds avhandling *Betydelsen av kvalitet: En studie av diskursen om statens stöd till ny, svensk skönlitteratur 1975 - 2009* (2010) kommer även att fungera som teoretiskt underlag för undersökningen.

Bourdieu, fält och positioner

Den franska kulturanthropologen Pierre Bourdieus välkända verk *Konstens regler* har influerat sociologer och litteraturvetare sedan 1990-talet. För att förstå Bourdieu och hans relevans för undersökningen bör vi först reda ut hans begreppsapparat. Några centrala begrepp är *kapital*, *fält* och *smak*. Kapital, menar Bourdieu, innefattar kultiverat språkbruk och nära bekantskap med den så kallade finkulturen. Kultur är fin- eller högkultur, alltså med hög kvalitet, beroende på exklusiviteten, och omvänt. Smaken är ett uttryck för olika sociala grupper livsstilar – Bourdieu kallar detta *habitus* – vilka i sin tur ger uttryck för den gruppens tillgång till kulturellt kapital.² Bourdieus teorier genomsyras av en uppmärksamhet på den grupp vilken han menar är *eliten* och olika uttryck för *elitism*. Eliten reproducerar olika sorters kapital (socialt, kulturellt, symboliskt, ekonomiskt) och skapar på så vis ett habitus. Dessa reproduktionsmönster tillåts kvarstå genom flera fenomen, bl.a. i utbildningssystemet och samhällets institutioner. Genom reproduktionen blir eliten kvar på sin höjd i det kapitalistiska klassamhället.³ Enligt samtida forskare har Bourdieus teorier fortfarande hög relevans. Kulturrådets och regeringen är en del av det Bourdieu kallar *eliten*. De värderingar som reproduceras under deras sammankomster och de konsekvenser dessa värderingar kan komma att ha kräver, enligt Bourdieu, stora politiska och långsiktiga omarbetningar och reformer för att bryta.⁴

Ett annat återkommande begrepp är *fält* vilket kan beskrivas som ett system av relationer mellan positioner. Ett socialt fält kan definieras som ett system av relationer mellan positioner vilka upptas av *människor* och *institutioner* som strider för något gemensamt. Det är alltså en avskalad och relativt självständig värld, med egna inträdeskrav, måttstockar för bedömning av framgång och misslyckande, samt egna former för belöning.⁵ Bourdieus kultur är alltså inte

---

² Pierre Bourdieu, *Konstens regler – det litterära fältets uppkomst och struktur*, 1992, s.376 ff.

³ Bourdieu, s.145 ff.

⁴ Bourdieu, 131 f.

⁵ Bourdieu, s.10

det breda antropologiska kulturbegreppet, utan det rör sig om den dominerande och auktoriserade kulturen (ofta kallat fin- eller högkultur). I litteraturens fält finns aktörer som författare, förläggare, journalister och forskare. Bland institutioner finns dagstidningar, bokförlag, universitet och akademier. Det som strids om inom dessa fält är främst vad som ska anses vara god konst, samt vem som ska ha auktoriteten att bedöma detta.⁶

De fält som befinner sig längst ifrån varandra är den ekonomiska maktens fält, vilket befolkas av ekonomer, politiker, jurister etc. och de olika kulturella produktionsfälten med författare, konstnärer, vetenskapsmän etc. Hos producenterna finns alltid en motsättning mellan det intellektuella och det kommersiella, i exempelvis det litterära fältet finns på ena sidan de producenter (de intellektuella) som söker erkännande hos andra författare, kritiker m.fl., och på den andra sidan en litterär massproduktion.⁷

Det existerar också en intern motsättning inom den intellektuella delen: en dragkamp mellan den offentliga auktoriserade litteraturen och den kämpande, innovativa ”avantgardismen”. (Alltså den nyskapande/innovativa men ännu icke- erkända konsten.)⁸ Eliten upptar majoriteten av de kulturella produktionsfälten, samt hela den ekonomiska maktens fält. Detta innebär att Bourdieus teorier tillämpning blir konfliktartad. Kulturella producenter har under senare decennier spritt sig ner i under – och medelklassens fält, något Bourdieu sällan uppmärksammar. Hans teorier har emellertid ändå hög relevans eftersom det främst är de kulturproducenter som tagit sig inom ramen för *maktfältet* som med störst sannolikhet kan interagera gynnsamt med den ekonomiska maktens fält.⁹

Bourdieu anklagas ibland för att måla upp den sociala världen som ett maskineri, där individen inte har någon egentlig makt att bryta igenom mönster eller påverka strukturella processer. Det finns en svårighet att extrahera fram abstrakta teorier ur hans uttalanden om den kulturella reproduktionen. Min undersökning kommer främst att använda Bourdieus resonemang om elitism och motsättningar, samt elitens reproduktion. Detta görs i sin tur med hjälp av hans begreppsapparat, med begrepp som *fält*, *positionering*, *elit* och *kapital*.

Linnéa Lindsköld hävdar i sin avhandling *Betydelsen av kvalitet* (2013) att forskning om kulturpolitikens delområden är betydligt ovanligare än kulturpolitikens övergripande utformning.¹⁰ Lindsköld skriver att med statligt ekonomiskt stöd inom kulturen väcks oundvikliga diskussioner om politikens påverkan på kulturen och konstnärlig autonomi. I

---

⁶ Bourdieu, s.10 f.

⁷ Bourdieu, s.192

⁸ Bourdieu, s.190 ff.

⁹ Bourdieu, s.192

¹⁰ Linnea Lindsköld, *Betydelsen av kvalitet: en studie om diskursen till statens stöd av ny, svensk skönlitteratur 1975 - 2009*, Valfrid, 2013, s.23

centrum av dessa problem finns *kvalitetsbegreppet*.¹¹ I avhandlingen studerar Lindsköld vilka föreställningar om estetisk kvalitet som kommer till uttryck i debatten om statens stöd till nyutgiven svensk skönlitteratur. Ett grundläggande antagande för avhandlingen är att politiska åtgärder formar medborgarens sätt att förstå företeelser och identifiera problem.¹² Vidare konkluderar Lindsköld att legitimeringen av stödet har skett på olika grunder sedan 1975, och att stödets hot och debatter likaså har rört olika angelägenheter. Avhandlingen framhäver således meningsskiljaktigheterna som finns kring kulturpolitiska insatser och litteraturstöd.¹³

6. Tidigare forskning

Tidigare forskning inom det kulturpolitikiska området har tenderat att beröra kulturpolitik på nationell och statlig nivå. Lindsköld bygger sin forskning på en rad kultursociologer, bland andra Anders Frenander. Kulturpolitikforskaren Frenander beskriver beslutet från 1974 (införandet av kulturrådet) som en diskursiv slutpunkt, där man kom till politisk enighet om hur kulturpolitiken skulle organiseras efter decennier av oenighet.¹⁴ Den traditionella finkulturen tilläts representera kultur i stort vilket resulterade i en elitistisk kultursfär. Frenander har kritiserat kulturutredningen från 2009 och i uttalanden menat att den var ogenomtänkt, samt att propositionen som följde inte innebar några förändringar annat än på detaljnivå.¹⁵

Sex statliga utredningar har gjorts om böcker och litteratur (1948, 1968, 1982, 1996, 2002 och 2011). Redan i utredningen från 1997 konstateras det att kvalitetsbegreppet håller på att upplösas. Ulla Carlsson diskuterar dessa utredningar och fastslår att det förblir oomtvistat i samtliga vilken kulturpolitisk betydelse boken tillskrivs utifrån ett demokratiperspektiv. Statens utredningar handlar i grunden om läsning och hur man ska få folk att läsa kvalitetslitteratur.¹⁶ Litteraturutredningen 2011 har i uppgift att analysera litteraturens samtida ställning och identifiera utvecklingspotential som kan komma att påverka litteraturområdet i framtiden. Utredningen konkluderar att läsningen ligger på en stabilt hög nivå, men att statliga insatser är nödvändiga för att främja digitaliseringen av litteraturen, samt satsning på de yngre generationernas läsfärdighet och läsvanor, vilka man menar har försämrats. Utredningen rör läsarens kultur i stort, men behandlar också litteratur- och tidskriftsstöd.

---

¹¹ Lindsköld, s.23

¹² Lindsköld, s.23 f.

¹³ Lindsköld, s.192 ff.

¹⁴ Frenander, 2005, s.165

¹⁵ Frenander, 2005, 205, 211

¹⁶ Läsarnas marknad, marknadens läsare, s. 12

Utredningen föreslår att ett tak införs, dvs. att utgivare av litteratur sammantaget får beviljas statsbidrag motsvarande 23 prisbasbelopp per år, och att bidragsbeloppet till enskilda titlar istället höjs.¹⁷ Utöver dessa konstateranden och mindre modifieringar innebär inte Litteraturutredningen 2011 några förändringar för litteraturstödet.

Litteraturvetenskaplig värdeteori utgör ingen enhetlig doktrin, utan tenderar att formas och ändras tillsammans med rådande konventioner, ideologiska föreställningar och trender. Därför existerar också gedigen forskning om litterärt värde och värdering. Anders Mortensen, redaktör för antologin *Litteraturens värden*, inleder denna med sin essä *Litteraturens värde och värden*. I ett försök att definiera begrepp menar Mortensen att en vanlig uppfattning är följande: benämningen ”litteraturens värde” associeras ofta med ekonomiskt värde. Konstruktionen är således ideologiskt laddad och motiverad, på ett sätt som ”litteraturens värden” inte är.¹⁸

Barbara Herrstein Smith är tongivande inom humanioras vetenskapshistoria och hon bidrar till uppsatsen med essän *Värde/värdering*.¹⁹ Herrstein Smith redogör för att värde bör upplevas som en generell benämning, applicerbar på en mängd skilda *positiva effekter*. Värdet av något bör mätas i mångskiftande former av positivitet stöpta ur diverse människors konfrontation med den vid skilda tider.²⁰ Värdet mätt i positiva effekter gynnas av alla akter av *spridning*.²¹ Herrstein Smith kategoriserar den litterära värderingen i fem grupper där den sista är: de högt *specialiserade institutionaliserade formerna av värdering* som visas upp i forskares, lärares och akademiska eller journalistiska kritikers verksamheter.²²

År 2015 utkom boken *Höstens böcker. Litterära värdeförhandlingar 2013*. Författarnas ambition är att påvisa hur litterärt värde förhandlas fram av olika aktörer och i olika rum och medier. Det finns ingen konsensus i slutet av en värdeförhandling eftersom värdebegreppets komplexitet innebär att det uppfattas och förstås på skilda sätt.²³ Författarna påvisar ett *litterärt mellanområde* där den kvalificerade populärlitteraturen möter den populära kvalitetslitteraturen. Resonemangen som förs i *Höstens böcker* är användbara för uppsatsens frågeställningar och återkommer i det diskuterande avsnittet.

7. Bakgrund

---

¹⁷ SOU 2012:65, slutbetänkande av litteraturutredningen, 2012, Stockholm, s.16 ff.

¹⁸ Anders Mortensen, *Litteraturens värden*, s.8 ff.

¹⁹ Mortensen, s.17

²⁰ Herrstein Smith, s.30 ff.

²¹ Herrstein Smith, s.33

²² Herrstein Smith, s.32 ff.

²³ *Höstens böcker – litterära värdeförhandlingar 2013*, Makadam, 2015, s.307 f.

Sveriges kulturråd är en myndighet under Kulturdepartementet. Deras uppgift är att verka för kulturens tillgänglighet och utveckling, vilket de framför allt gör genom att fördela och följa upp statliga bidrag. De stödjer och driver även utveckling genom att sprida information och kunskap på andra sätt, bl.a. genom att bidra regeringen med underlag för kulturpolitiska beslut. Kulturrådets utgångspunkt och målbild är de nationella *kulturpolitiska målen*.²⁴

Kulturrådet leds av en styrelse som utses av regeringen. Vid bidragsfördelningen tillsätter styrelsen arbets- och referensgrupper med ämnesexperter inom de olika konstområdena. Dessa grupperns ledamöter byts ut efter tid och den maximala tiden som ledamot är två + två år. De tre vanligaste bidragen för litteratur är efterhandsstödet, distributionsstödet och stöd till planerad utgivning. Dessa bidrag kan sökas av den som är verksam i Sverige och bedriver professionell utgivning av litteratur. Litteraturutskottet består av fyra arbetsgrupper: Barn- och ungdomslitteratur, bildverk och serier, skönlitteratur och facklitteratur. Antalet personer som bedömer i respektive arbetsgrupp varierar mellan fem och nio personer.²⁵

Svensk kulturpolitik måste förhålla sig till de kulturpolitiska målformuleringarna, vilka finns tillgängliga på kulturrådets hemsida.²⁶ Ann Steiner menar att svensk kulturpolitik främst rör tre huvudområden: de regler och system som staten uppställer för kulturen, det ekonomiska stöd till verksamheter, personer eller organisationer som ligger utanför statens eget verksamhetsområde, samt de verksamheter som staten, regioner och kommuner bedriver (bibliotek, filminstitut, museer m.m.)²⁷. Litteraturstödet placeras i den andra kategorin.²⁸

8. Undersökning

Undersökningen inleds med en överblick av förordningen. I nästa avsnitt undersöker jag regeringens proposition med fokus på avsnittet om skäl och motiveringar, samt uttyder de syften och förväntningar på litteraturstödet som framkommer. Följande del behandlar debatten i *Svenska Dagbladet* och inleds med en beskrivning och analys av debattens teman och huvudstråk. Avslutningsvis behandlar undersökningen branschaktörernas olika positioneringar och deras syn på kvalitet och litterärt värde. I de två avslutande avsnitten diskuteras även aktörernas förhållningssätt och förväntan på litteraturstödet, hela tiden satt i förhållande till regeringens formuleringar i propositionen och förordningen.

---

²⁴ <http://www.kulturradet.se/sv/verksamhet/>, hämtat: 20/3/2018

²⁵ <http://www.kulturradet.se/sv/bidrag/>, hämtat: 20/3/2018

²⁶ www.ne.se/kulturpolitiskamalen

²⁷ Ann Steiner, *Litteraturen i mediasamhället*, 2012, s.208 ff.

²⁸ Lindsköld, s.21

8.1 En blick på förordningen

Förordningen som trädde i kraft under 2010 rör, förutom litteraturstöd, även utdelning av bidrag till läsfrämjande insatser och kulturtidskrifter. Förordningen innehåller skäl och motiveringar till litteraturstödet i stort, men också detaljerade formuleringar om hur stöd tilldelas, rättigheter och skyldigheter för de som blivit tilldelade stöd eller står i begrepp att ansöka om det. I 3 § beskrivs kulturrådets ändamål med stödet på följande vis: ”Ändamålet med statsbidraget är dels att främja mångfald, kvalitet och fördjupning i utgivningen av litteratur och kulturtidskrifter, dels att främja spridning och läsning av litteratur och kulturtidskrifter.”²⁹

I 4 § definieras den litteratur som ska omfattas av förordningen: ”Litteratur på originalspråk eller i översättning till svenska språket eller något av de nationella minoritetsspråken som företrädesvis ges ut i Sverige och vänder sig till en allmän publik.”³⁰ I 4 § tas det således hänsyn till nationell minoritet och de förutsättningar som gäller för denna. 5 §, *Villkor för statsbidraget* lyder:

”5 § Statsbidrag får ges till

1. den som bedriver utgivningsverksamhet av professionell art i Sverige av litteratur eller kulturtidskrifter,
  2. den som anordnar evenemang eller bedriver annan verksamhet för att sprida litteratur eller kulturtidskrifter i Sverige, och
  3. den som anordnar läsfrämjande insatser, exempelvis kommuner, förskolor, skolor, bibliotek, bokhandlar, ideella föreningar och andra sammanslutningar med verksamhet i Sverige.
- Vid fördelning av statsbidrag enligt första stycket 2 och 3 ska det särskilt beaktas att stödet får en god spridning över landet.”

Paragrafens formuleringar fokuserar på spridningen av litteratur. Begränsningarna för spridningen verkar vara få och kan jämföras med begränsningarna som formulerades i den tidigare förordningen (1984:326) om statsbidrag till kulturella ändamål, vilken hänvisas till i förordning (2010:1058): ”Statens kulturråd får även lämna bidrag till en i Sverige verksam samisk organisation i ett annat nordiskt land.”³¹ Den nya förordningen har alltså utvidgat stödmöjligheten så att stöd kan ges även till verksamhet utanför Sverige.

I § 7 introduceras ett förhandsstöd, eller stöd till planerad utgivning, dvs. ett bidrag som tilldelas en planerad utgivning.³² Införandet av förhandsstödet är en avsevärd utveckling eftersom det kan anses styra eller kontrollera förlagens utgivning. § 7 innehåller även ett

---

²⁹ Förordning (2010:1058), 3 §

³⁰ Förordning, 4 §

³¹ Förordning (1984:326) om statsbidrag till kulturella ändamål, § 5

³² Förordning, 7 §

villkor för stöd som säger att statens kulturråd får ange att en boktitel ska ges ut i en upplaga som inte över- eller understiger ett visst antal exemplar. Villkoret om kontrollerad upplaga kan tolkas som ett önskemål från regeringens sida att återigen främja mångfald och spridning.

Förordningen är trots sitt korta omfång koncist och konkret. Eftersom förordningen är en juridiskt bindande överensstämmelse krävs tydlighet och precision. Särskilda paragrafer av förordningen är mer tolkningsbar än andra. I § 9 står följande: ”Om en boktitel eller kulturtidskrift fått statligt stöd på annat sätt får statsbidrag enligt denna förordning endast lämnas om det finns särskilda skäl.”³³ ”Särskilda skäl” är ett vagt uttryck och lämnar stort utrymme för tolkning. I förordningens huvudsakliga syften står att man vill främja ”fördjupning av litteraturen”, också detta är ett poröst uttryck. Vaga uttryck förekommer genomgående i förordningen och är inte sällsynt i dessa typer av juridiska texter. Men den aktuella förordningen, och därmed också regeringen, lämnar alltså stor frihet i beslut till kulturrådets referensgrupper. Regeringens formuleringar är således inte begränsande men visar tydliga önskemål om att främja kvalitet, mångfald och spridning av litteratur.

8.2 Regeringens proposition: skäl och motiveringar

Propositionen förklarar inledningsvis skälen till att regeringen väljer att föreslå en reformering av litteraturstödet. Skälen sammanfattas på följande vis:

De statliga insatserna på litteraturområdet syftar bl.a. till att stimulera en bred utgivning av kvalitetslitteratur, öka tillgången till och intresset för litteratur i hela landet samt medverka till att barn och ungdomar har tillgång till litteratur. Stödformerna inom litteraturområdet har genom åren blivit allt fler, samtidigt som regelverket kring stöden utökats. Detaljregleringen i förordningar och regleringsbrev har bidragit till att konservera stödformer som inte har samma aktualitet i dag som när de infördes, samtidigt som utformningen av andra stöd inte har anpassats efter nya behov och förutsättningar.

Efter denna inledande orsaksbeskrivning redogör regeringen för sina förslag, mål och syften under tre huvudrubriker. Rubrikerna lyder: *Ökat fokus på läsfrämjande insatser*, *Ett flexibelt litteraturstöd* och *Kulturskrifter*. Min undersökning kommer att fokusera på *Ett flexibelt litteraturstöd*, som rör de bidrag som tilldelas vuxenlitteratur i formaten tryckt bok, e-bok och ljudbok. De bidrag som diskuteras är efterhandsstöd, distributionsstöd, [förhandsstöd](#), lagerstöd och sortimentsstöd. Statens kulturråd bedömer att lagerstödet inte längre bör prioriteras, samt

---

³³ Förordning, 9 §

att sortimentstödet har låg träffsäkerhet och är svårt att utvärdera.³⁴ Med denna motivering föreslås att stöden avvecklas och att bidragspengarna istället används till läsfrämjande insatser,³⁵ vilket går hand i hand med den tidigare rubriken om ökat fokus på läsfrämjande verksamhet. Förslagen visar regeringens vilja att främja spridning och läsning av litteratur. Regeringen anser läsfrämjande insatser viktigare än det så kallade sortimentsstödet, som är en form av lagerstöd. Beslutet att avskaffa sortimentsstödet visar att regeringen lägger större fokus på läsning än på utgivning.

Det tredje förslaget i propositionen är att införa vad regeringen kallar *förhandsstöd*, det vill säga ett stöd som professionella utgivare kan söka till planerad utgivning, till skillnad från det redan befintliga efterhandsstödet. Jag vill dröja vid propositionens ordval: *flexibilitet*, vilket kan antas vara ett av huvudmålen med omskrivningen av förordningen. Regeringen varken definierar eller förklarar begreppet *flexibilitet*, men konstaterar att de vill minska regeringens detaljstyrning och införa en ny typ av stöd: förhandsstödet.³⁶ Dessa aktioner kan uppfattas som en styrning mot ett mer flexibelt litteraturstöd. Men eftersom man samtidigt väljer att avskaffa två sorters bidrag (sortimentbidrag och lagerbidrag) går det att ifrågasätta huruvida litteraturstödet i stort faktiskt görs mer flexibelt. Förhandsstödet går också att problematiseras i förhållande till målbilden av flexibilitet. Genom ett bidrag som tilldelas en planerad utgivning signalerar kulturrådet vilka titlar de anser önskvärda och förtjänta av stöd. Strävan efter flexibilitet kombinerat med införandet av förhandsstödet kan därför anses inkonsekvent. Propositionen kan alltså framstå som motsägelsefull. Motsägelsefullheten i propositionens formuleringar kan i sin tur påverka textens legitimitet eftersom motiveringen till förhandsstödet kan tolkas som en politisk fasadlegitimation.

Kriteriet om mångfald står kvar från tidigare förordning, och anses således vara ett viktigt kriterium för bidrag. Man erkänner också en generell gynnsam utveckling på bokmarknaden, en inställning som kan ligga till grund för beslut om regler och i sin tur påverka utdelningen och betydelsen av litteraturstödet.³⁷ Propositionen saknar definitioner av begrepp, exempelvis gällande klassisk litteratur, mångsidighet, flexibilitet osv. Det ska dock noteras att det finns en ambition att utreda vad kvalitetsbegreppet innebär, men begreppet definieras aldrig utan tillskrivs en flytande betydelse och lämnas att bestämmas av aktörer på bokmarknaden (producenter, förläggare, kulturrådets ledamöter etc.).³⁸ Bristen på definitioner av olika

---

³⁴ Proposition, s.59

³⁵ Proposition, s.60

³⁶ Proposition, s.60

³⁷ Proposition, s.60

³⁸ Proposition, s.59

begrepp säger inte mycket om generella föreställningar om stödet, men väsentligt är det faktum att tolkningsbarheten i propositionen är såpass stor.

I ett senare stycke kommenterar propositionen ansökningarnas ekonomiska behov: ”Kulturutredningen anser att vid bedömningen av ansökningar om stöd ska hänsyn tas till – förutom kvalitet – det enskilda projektets ekonomiska stödbehov.”³⁹ Regeringen uttrycker här en ambition att stötta utgivning som är i ekonomiskt behov, därav är det enskilda verkets kvalitet av mindre betydelse. Det konstateras även att stödet huvudsakligen fungerar bra, och att: ”det i sin nuvarande form har stark legitimitet hos bokmarknadens alla aktörer”.⁴⁰

Propositionen lägger som visat tung vikt vid spridning och läsning av litteratur. Dess största anspråk är att göra litteraturstödet mer flexibelt, men som jag visat finns det förändringar av stöd och motiveringar till dessa som är motsägelsefulla och inkonsekventa. På grund av detta kan propositionens legitimitet ifrågasättas.

8.3 Branschdebatten

Debattens två läger

Svenska Dagbladets artikelserie ”Är kulturen fri?” inleds den 17 februari 2018 och den sista artikeln som behandlas i undersökningen publiceras den 16 april samma år. Enligt min egen räkning riktar 12 av 20 artiklar direkt kritik mot kulturrådet och litteraturstödet utdelningsprocess (dvs. kriterier och handläggning). Det ska noteras att ingen kritiserar litteraturstödet som företeelse, dvs. det faktum att ekonomiskt bistånd tilldelas kulturarbetare. Debatten handlar om vad litteraturstödet ska gynna och vad dess ändamål är. Flera artiklar i serien tar avstamp i uttalanden av kulturminister Alice Bah Kuhnke. 5 av 20 artiklar är direkt defensiva och försvarar utdelningsprocessen som den ser ut i nuläget. Skribenterna bakom de defensiva artiklarna är framför allt Alice Bah Kuhnke och ledamöter från kulturrådet. 3 av 20 artiklar diskuterar ämnet mer neutralt och föreslår ändrad riktning i debatten för att ta den vidare på ett framåtsträvande sätt. Dessa tre artiklar problematiserar dock utdelningen av stödet, om än på ett mindre aggressivt sätt än de artiklar som enbart är kritiska till kulturrådets arbete, därför räknas även dessa artiklar till den kritiska sidan. Det finns således två olika läger i debatten: de kritiska (neutrala medräknade) och de defensiva.⁴¹

Debatten utgörs av fristående inlägg men omfattar också flera ”svar på tal”, dvs. artiklar som svarar direkt till tidigare artiklar. Journalist Ola Wong och Alice Bah Kuhnke har

---

³⁹ Proposition, s.60

⁴⁰ Proposition, s.60

⁴¹ <https://www.svd.se/om/ar-kulturen-fri>, hämtat: 10/4/2018

exempelvis svarat varandra i olika artiklar, och blir genom artikelutbytet och sina polariserade åsikter representanter för de två sidorna. Inom den kritiska sidan av debatten finns även interna meningsskiljaktigheter i kritiken, exempelvis förläggare emellan.

Övergripande teman och återgivning

Det finns en förhållandevis lång och innehållsrik artikel som kan anses ha utlöst hela tidningsdebatten. Ola Wongs artikel publicerades den 17 februari och innehåller intervjuer med tre förläggare vilka alla uttalar sig kritiskt mot litteraturstödets process. Ledamöterna från kulturrådets fackboksgrupp beskrev i *Dagens Nyheter* Wongs artikel på följande vis: ”Utsagorna i texten (Wongs artikel) utvecklade sig snabbt till en visklek som gick via kultursidor, ledarsidor och sociala medier och som nådde sin högsta förvrängningsgrad på *Göteborgs-Postens* ledarsida (19/2).”⁴²

Wongs artikel rubriceras: ”Förlagen: bara godkända böcker får stöd av staten”.

Förläggarna som intervjuas är: Kristoffer Lind (Lind & co), Annika Bladh (Bladh by Bladh) och David Stansvik (Nya Doxa). Artikeln innehåller också uttalanden från kulturrådets generaldirektör Staffan Forsell. De tre förläggarnas kritik är representativ för den kritiska sidans relativt aggressiva angreppssätt. Bladh, Stansvik och Lind intar samma ställning mot den aktuella kulturpolitiken och menar att det finns tendenser av ”politisk styrning”.

Kristoffer Lind anser att det finns en mycket tydlig politisering av stödet, och noterar att kulturrådets satsning på mångfald och jämställdhet mellan könen låter som en satsning med god intention, men att det implementerat i praktiken kommer göra att bidragen går till titlar och verksamheter med rätt typ av kodord, exempelvis feminism, hbtq, jämställdhet osv.⁴³

Wong går igenom kulturrådets direktiv vid beslut om fördelning. Där står, enligt Wong, att utgivningen som tilldelas bidrag ska karaktäriseras av 1. Hög kvalitet, 2. mångsidigt utbud av titlar vad avser målgrupp, ämnen, åsikter, form och genrer, 3. internationellt och interkulturellt perspektiv. 4. jämställdhetsperspektiv. 5. tillgänglighetsperspektiv (efter varierande kognitiv förmåga). Ola Wong skriver att dessa krav skrevs in under den förra regeringen (2010 – 2014). Lind uttalar sig om formuleringarna: ”samtliga krav utom det första innebär att kvaliteten är underordnad de politiska målen. (...) Nu för tiden verkar man närmast tycka att det är naivt att ge pengar till bra kvalitet. Det har blivit viktigare med

---

⁴² Stina Otterberg, Danilo Brozovic, Kristiina Savin, Annika Persson, Patrik Lindenfors, David Brax, ”Vi går inte pappa statens ärenden”, *Dagens Nyheter*, 23/2/2018, hämtad: 16/4/2018,

⁴³ Ola Wong, ”Förlagen: bara godkända böcker får stöd av staten”, *Svenska Dagbladet*, 17/2/2018, hämtad: 10/4/2018

genusbredd än hög kvalitet.”⁴⁴ Artikelns kritiska ståndpunkter är representativa för den kritiska sidan och resterande kritiska artiklar för liknande argument.

På den defensiva sidan av debatten finns bland andra Alice Bah Kuhnke, Sofia Lily Jönsson (journalist, ledamot i kulturrådet) och Lotta Brilioth Biörnstad (kulturrådet). De defensivas ståndpunkt är att kritiken mot litteraturstödet är felaktig eftersom kulturrådets förordning inte innehåller några styrande element. På den defensiva sidan lägger skribenterna tung vikt vid att kulturrådet är en transparent myndighet. Sofia Lily Jönsson kritiserar exempelvis debattens trovärdighet och hederlighet då hon skriver att kulturrådets underlag är offentligt, dvs. att alla kan se vilka böcker som fått avslag och vilka som beviljats stöd.⁴⁵

Bah Kuhnke är den aktör som omnämns flest gånger i artikelserien. I hennes debattinlägg från den 23 februari skriver hon: ”Att Kulturrådet har i uppdrag att göra kulturen tillgänglig för alla är för de flesta tämligen okontroversiellt. Det har ingenting med styrning av det konstnärliga innehållet att göra.”⁴⁶ Kulturministern nämner litteraturstödet och påstår att dessa mål inte nås via politisk styrning. Men mål och kriterier för bidrag som är framarbetade av regeringen och tillämpade av en myndighet innebär alltid en form av styrning, därav är Bah Kuhnkes uttalanden defekta eftersom de saknar nyans, något som eventuellt kan försämma eller i alla fall påverka hennes trovärdighet i debatten. Författaren Qaisar Mahmood konstaterar just detta i sin artikel från den 27 februari. Mahmood menar att debatten om litteraturstödet är onyanserad och alltför binär. Han skriver: ”Låt oss diskutera var gränsen för den politiska styrningen ska gå i stället för att fastna i en debatt för eller emot styrning över huvud taget. För en sådan debatt är tyvärr inte något annat än världsfrånvänd.”⁴⁷ Han konstaterar att debattens polarisering bromsar samtalet. Mahmood är således en av de så bidrar med en icke-polariserad position i debatten. Han är delvis kritisk mot litteraturstödet men förhåller sig inte lika aggressivt som de andra kritiska debattörerna. Ett andra exempel på denna mer neutrala inställning är Pelle Andersson (förläggare, Ordfront). Andersson berömmar kulturrådets referensgrupper och deras kompetens, men menar att det kan förekomma politisk styrning ändå. Mahmood och Andersson understryker också vikten av kvalitetskriteriet framför andra kriterier.⁴⁸ Denna sida av debatten ser således kulturrådets arbete som oundvikligen ideologiskt bundet, men att detta ändå kan innebära problematik.

---

⁴⁴ Wong, 17/2/2018, hämtad: 10/4/2018

⁴⁵ Sofia Lily Jönsson, ”Inget i Wongs artikel visar att anslagen är politiserade”, *Svenska Dagbladet*, 19/2/2018, hämtad: 10/4/2018

⁴⁶ Alice Bah Kuhnke, ”Alice Bah Kuhnke slår tillbaka: jag styr inte innehållet”, *Svenska Dagbladet*, 21/2/2018, hämtad: 10/4/2018

⁴⁷ Qaisar Mahmood, ”Politiken styr redan: så prata om var gränsen går”, *Svenska Dagbladet*, 27/2/2018, hämtad: 12/4/2018

⁴⁸ Pelle Andersson, ”Förläggaren: ge fan i vad folk skriver”, *Svenska Dagbladet*, 26/2/2018, hämtad: 12/4/2018

Sammanfattningsvis går det alltså att se två olika läger i debatten: de kritiska och de defensiva. Det går även att se vissa interna motsättningar inom den kritiska sidan. Det har framkommit att Bah Kuhnke är en huvudaktör och central person i debatten, samt att hennes uttalanden upprört flera aktörer på den kritiska sidan. Det har även framkommit att de olika lägren har olika syn och önskemål angående litteraturens kvalitet och vad begreppet ska betyda i litteraturstödet sammanhang. I uppsatsens avslutande del diskuteras synen på kvalitetskriteriet. I nästa del ska de olika aktörernas positioneringar i debatten utredas.

8.4 Aktörernas positionering i debatten och på fältet

Positionens betydelse

De olika sidorna i debatten, den kritiska och den defensiva, kan läsas som olika positioner. Genom att på ett teoretiskt plan utläsa och bestämma de enskilda aktörernas positionering kan även deras inställning och förväntan på det statliga stödet tydliggöras och förstås, om inte annat genom hur de överträder redan etablerade bestämmelser och vad deras utsagor fokuserar på. Bourdieu skriver om konstvärldens aktörer och strukturer: ”Det är således enbart efter att ha karakteriserat de olika positionerna som man kan återgå till de enskilda agenterna och de skilda personliga egenskaper som gör dem mer eller mindre benägna att använda sig av och förverkliga de utvecklingsmöjligheter som finns inskrivna i dessa positioner.”⁴⁹ Citatet förespråkar ett sociologiskt förhållningssätt och antyder att aktörerna bör förstås i sin kontext för att också kunna förstås som enskilda aktörer.

I konstens värld finns det alltså olika typer av motsättningar mellan aktörer och institutioner. Dessa motsättningar fungerar som ett slags ramverk då man försöker uttolka vilka positioner aktörer har, och vilka motsättningar som skapas mellan dessa positioner. Den huvudsakliga motsättningen i det litterära fältet finns mellan de nyskapande och ännu icke-erkända producenterna och de redan erkända producenter som står för den rena konsten (hos Bourdieu ofta ”den borgerliga konsten”).⁵⁰ I debatten 2018 finns bland aktörerna flera motsättningar och positioneringar som här ska utredas.

En väsentlig följd av produktionen av litteratur är konkurrens, och den paradox konkurrensen resulterar i. De nyskapande producenterna, som inte vill förenas med den massproducerade konsten, bidrar oundvikligen till den totala konkurrensen på marknaden. Det litterära fältet har uppnått en hög grad av autonomi och självmedvetenhet, men det är enligt

---

⁴⁹ Bourdieu, s.143

⁵⁰ Bourdieu, s.192 ff.

Bourdieu konkurrensens mekanismer som slutligen gynnar produktionen av litterära verk. Ett resultat av konkurrensen är konkurs och misskreditering, något som oftast drabbar de mest konsekurerade författarna eftersom de enligt Bourdieu ”lättast blir förförda av världsliga kompromisser och hedersbetygelser”.⁵¹ De konsekurerade producenterna är alltså utsatta för yttre påtryckningar och riskerar att bli måltavla för ett symboliskt förtryck. Detta gäller framför allt de som försöker lyckas på fältet genom att stödja sig på externa auktoriteter.⁵² I undersökningen är litteraturstödet en extern auktoritet.

Detta paradoxala, men enligt Bourdieu nödvändiga, händelseförlopp innebär att kulturproducenterna med fördel kan ställa sig emot statsmakten, dvs. yttre påtryckning/auktoritet.⁵³ För att exemplifiera från debatten 2018 undviker de förläggare, författare och journalister som positionerar sig emot kulturrådet ett *symboliskt förtryck*. Det är en svår position att inta för de individer som naturligt har en mellanställning mellan det *konstnärliga* och det *ekonomiska*, alltså förläggare och journalister. Detta gäller även de tjänstemän som ansvarar för det statliga stödet (referensgrupperna). För den enskilde aktören på fältet finns fördelar med positionen, t.ex. kan en tydlig positionering mot kulturrådet och därmed det ekonomiska, symboliskt binda aktören allt närmare till det konstnärliga. Ett exempel från debatten 2018 som styrker detta: När Kristoffer Lind uttrycker sin opponerade position blir han på ett symboliskt plan närmare knuten till det konstnärliga. Han legitimerar sig därigenom som kulturproducent, och hans position blir starkare. Han positionering kan därför läsas som ett symboliskt martyrskap eller som en sorts offerformulering.

Debattens interna motsättningar

Jag vill återgå till det litterära fältets interna motsättning. Den interna motsättningen existerar i den intellektuella delen av det kulturproducerande fältet. På ena sidan står de redan etablerade producenterna som förespråkar de rådande idealen och estetiken, på den andra sidan avantgardisterna, dvs. innovativa och kreativa producenter. Enligt Bourdieu har de som erhåller en avantgarde position ett intresse av att reducera den andra motsättningen i förhållande till den första och att i sin tur få det erkännande eller den framgång man som avantgardist inom tid kan erhålla.⁵⁴ Resonemanget om den interna motsättningen kan användas för att förstå hur branschaktörerna i tidningsdebatten positionerar sig på fältet genom sina uttalanden. Debattens förläggare är etablerade och erkända som förläggare och

---

⁵¹ Bourdieu, s.194

⁵² Bourdieu, s.194

⁵³ Bourdieu, s.119 ff.

⁵⁴ Bourdieu, s.192 ff.

kan därav räknas som producenter i fältet. Eftersom de kritiserar statens agerande kan de placeras i en avantgarde position, och kan med fördel för den egna positionen reducera den defensiva sidan. De kan få resterande att framstå som förlikade med den borgerliga ordningen och stödjer sig på det faktum att staten prioriterar författare som producerar för den kommersiella marknaden, och storskalig produktion.⁵⁵ Deras positionering är således ideologisk och går därför emot statsmakten. I denna grupp positionerar sig majoriteten av debattens förläggare, bland annat genom att hänvisa till kvalitetsbegreppet som de tycker att Kulturrådet i viss utsträckning försummar. Kristoffer Lind skriver exempelvis i en artikel att: ”I regleringsbrevet till Kulturrådet från 2018 framgår tydligt hur den övergripande ideologiseringen av myndigheten fortskrider.”⁵⁶ Lind menar att de övriga kriterier Kulturrådet ska ta i beaktning är en typ av politisk styrning i vilken Kulturrådet inte lämnar något frihet åt kulturproducenterna.

Pelle Andersson, som tidigare nämnt har en mer neutral ståndpunkt, gör också anspråk på att positionera sig emellan motsättningarna. Andersson skriver i sin artikel: ”Jag blir glad över att åsikterna om vad litteraturen ska främja inte är inskrivna direkt i beslutsunderlagen för referensgruppernas arbete.”⁵⁷ Andersson menar att man från Kulturrådets håll komplicerar litteraturstödet utdelningsprocess och föreslår att alla kriterier förutom två stryks: referensgrupperna ska bara söka efter kvalitet och mångfald. Enskilda politiker bör inte ha stort inflytande eller synpunkter på de kulturpolitiska målen eftersom då även främlingsfientliga politikernas synpunkter kan legitimeras. Andersson positionerar sig således inte emot någon sida. Det finns en dubbelhet i aktörernas förväntan på vad som ska prioriteras och stötts: å ena sidan den högkvalitativa och ”rena” litteraturen, å andra sidan den innovativa och banbrytande. Andersson och de andra förläggarna i debatten strävar genom diverse positioneringar att undvika ett *sociala åldrande* som medförs av att assimileras med den statsmakten (borgerliga). Positioneringen kan därför tolkas som en strid för den egna relevansen, aktualiteten och trovärdigheten.

Det finns således motsättningar även inom debattens kritiska sida. Flera av aktörerna på den kritiska sidan för samma argument och har liknande synpunkter och önskemål angående litteraturstödet, men deras positioner skapar ändå motsättningar vilka försvårar utvecklingen och framsteg i debatten och framför allt konsensus i syn på kvalitet.

---

⁵⁵ Bourdieu, s.194 f.

⁵⁶ Kristoffer Lind, ”Viljan att vara god leder till politisk styrning”, *Svenska Dagbladet*, 22/2/2018, hämtad: 10/4/2018

⁵⁷ Andersson, 26/2/2018, hämtad: 10/4/2018

Den elitistiska positionen

En annan analytisk väg att gå är att se kvalitetsbegreppet som ett från början elitistiskt begrepp. Precis som Lindsköld konkluderar är *kvalitet* och *värde* begrepp som ofta används men sällan definieras.⁵⁸ *Höstens böcker* menar att begreppens komplexitet härstammar från det faktum att de betyder olika saker för olika människor, och att konsensus inte går att uppnå.⁵⁹ Bourdieu skriver att: ”Även om de ständiga striderna mellan de som innehar specifikt kapital och dem som ännu saknar det är motorn bakom en oavbruten förändring av utbudet av symboliska produkter, kan de bara skapa de djupa förändringar av de symboliska styrkeförhållandena, som består i att kullkasta hierarkin inom genrer, skolor och författare, om de får stöd av yttre förändringar som strävar åt samma håll.”⁶⁰ De ständiga striderna Bourdieu syftar till skulle i detta fall användas på de politiker som författat förordningen och kulturproducenterna som måste förhålla sig till den. Det finns skillnad i mängd kulturellt kapital hos dessa bägge läger. Men de inre och yttre förändringarna inom det litterära fältet är alltid knutna till ekonomisk tillväxt och struktur, därför kan inte de symboliska styrkeförhållandena ruckas på och fältet måste finna sig i att samexistera. Men kvalitetsbegreppet existerar i maktfälten, där också branschdebattens kulturproducenter befinner sig. Man kan därför likväl hävda att de positionerat sig och anordnar sig efter en borgerlig ordning genom att lägga tung vikt vid detta begrepp. Eftersom det kulturproducerande fältet har sina egna måttstockar och normer löper produkterna risk att bli monotona, skulle man lägga allt för tung vikt vid detta enda begrepp. En slutsats blir därför att ett införande av fler kriterier för litteraturstödet som inte endast rör sig i maktfältet (som kvalitetskriteriet) skulle kunna bryta en entonig kulturproduktion, och kan ses som både progressivt och främjande för kulturproduktionen och dess mångfald i stort.

Alice Bah Kuhnke är som nämnt en av huvudaktörerna i debatten om litteraturstöd. Hennes roll som kulturminister gör att hennes position redan är tydlig, men det går fortfarande att uttyda en dubbelhet i hennes aspirerande mellanställning (likt förläggarens). Hennes roll befinner sig i det ekonomiska maktfältet, samtidigt aspirerar hon att positionera sig som kommunikatör mellan det ekonomiska fältet och det konstnärliga fältet, samt ha en hand med i den konstnärliga produktionen. Eftersom båda fält strävar efter separata mål och gör så via interna relationer mellan olika positioner inom det enskilda fältet, blir denna mellanposition problematisk. Ola Wong anklagar i en artikel Bah Kuhnke för att använda sig

---

⁵⁸ Lindsköld, s.23

⁵⁹ *Hösten böcker*, s.307

⁶⁰ Bourdieu, s.198

av härskartekniker.⁶¹ Denna anklagelse säger något om bådars positionering och polariserar debatten ytterligare. Dels ställer sig Wong i spetsen för den kritiska sidan och opponerar sig emot maktfältet. Dels utmålar anklagelsen Bah Kuhnkes position som spetsen för den defensiva sidan. De två aktörerna beskyller varandra i sitt artikelutbyte, och kan anses leda debatten bort från sitt ursprungliga ämne och problem, genom pajkastning.

Bah Kuhnke försöker leda in debatten på konkreta fakta: ” De skrivningar som Ola Wong så ivrigt hänvisar till handlar om att Kulturrådet *i efterhand* ska analysera *det samlade utfallet av litteraturstödet*. Det är alltså inget som Kulturrådet ska fundera över i sin stödgivning till enskilda titlar.”⁶² Bah Kuhnke menar att en utvärdering av litteraturstödet inte skulle ha en påverkan på dess process och arbete. Återigen kan man ifrågasätta trovärdigheten i Bah Kuhnkes utsagor. En analys av det samlade utfallet i retrospektiv innebär ett medvetet underlag för fortsatt arbete, alltså kan det anses ha betydelse för stöd av enskilda titlar.

Likartade problem i trovärdighet uppstår hos Sofia Lily Jönsson. Jönsson är som journalist en del av den kulturpolitiska processen och befinner sig i den konfliktartade mellanställning som diskuterades ovan. Men Jönsson sitter även med i en av kulturrådets arbetsgrupper och är därför en aktiv person i utdelningsprocessen av stöd. Jönsson menar att hon inte talar för kulturrådet, utan som privatperson i sammanhanget.⁶³ Detta uttalande vittnar om en ideologisk syn på stödet. Jönsson ser ingen problematik i en enskilds aktör delaktighet inom flera fält. Hennes position blir därför motsägelsefull och skapar ytterligare motsättningar inom produktionsfältet. Hennes liberala inställning till hennes egen påverkan på stödet och i debatten kan läsas som ett förbehåll utan trovärdighet.

Bourdieu's resonemang om positioner och deras motsättningar kan användas för att förstå debatten 2018. Det har framgått att motsättningarna många gånger blir såpass viktiga för aktörerna att utvecklingsmöjligheter och målbilder hamnar i skymundan. Vissa aktörer använder även motsättningar för att stärka sina positioner, t.ex. Kristoffer Lind som vinner ökad legitimitet som kulturproducent när han opponerar sig mot den ekonomiska auktoriteten och den defensiva sidan. Den interna motsättningen syns även i avsaknaden av en definition av vad som anses vara kvalitet eftersom olika aktörer (inom det intellektuella, se: finkulturella produktionsfältet) vill att olika typer av litteratur ska prioriteras baserat på kvalitet. Även om just definitionen av kvalitet inte diskuteras i debatten framgår det att begreppet är centralt.

---

⁶¹ Ola Wong, ”Bah Kuhnke använder återigen härskartekniker”, *Svenska Dagbladet*, 22/2/2018, hämtad: 10/4/2018

⁶² Bah Kuhnke, ”Ola Wong pusslar ihop sin tes utifrån lösryckta citat”, *Svenska Dagbladet*, 23/2/2018, hämtad: 10/4/2018

⁶³ Sofia Lily Jönsson, ”Kvalitetsbedömning är inte som bilprovning”, *Svenska Dagbladet*, 5/3/2018, hämtad: 10/4/2018

Detta innebär att det också spelar en central roll för förväntningarna på litteraturstödet. I undersökningens nästföljande del diskuteras kvalitetsbegreppet och dess betydelse närmare.

8.5 Betydelsen av begrepp: kvalitet och värde

Debattens kritik handlar dels att kulturrådet inte värnar om litterär kvalitet. Beroende på hur kvalitet definieras prioriterar och exkluderar begreppet olika typer av litteratur, därför krävs en utredning av vad kvalitet och värde betyder för debattens olika röster, samt för kulturrådet.

Det finns ingen definition av kvalitet eller värde i varken regeringens proposition eller i den förordning som ligger till grund för beslut om bistånd. I forskningsantologin *Läsarnas marknad, marknadens läsare* konstaterar Ulla Carlsson att kvalitetsbegreppet håller på att upplösas. Carlsson hänvisar till litteraturutredningen från 1997 vilken drar slutsatsen att litteraturens i framtiden endast kommer bestå av ”det populära” (populärlitteratur.).⁶⁴

Carlsson och Linnea Lindskölds drar liknande slutsatser. Lindsköld menar att regeringen har behandlat kvalitetsbegreppet på olika sätt i olika förordningar, men undviker definitioner.⁶⁵ Det råder alltså inte konsensus kring begreppet ens bland insatta i litteratursammanhang.

I enlighet med Herrnstein Smiths resonemang står förordningen och propositionen för en *institutionaliserad värdering*. (Värdesyn och värderingarprocesser som sker inom etablerade institutioner.) Det institutionaliserade värdet är en av de faktorer som upprätthåller en kulturell hierarki och ett monotont/homogent kulturellt utbud. Resonemanget återfinns hos Bourdieu som menar att det är samhällseliten som står för den konstproduktion som erkänns, sprids och även beviljas stöd.⁶⁶ De olika branschaktörerna i debatten kan tillskrivas olika värdesyn, men eftersom begreppen aldrig definieras måste det snarare tas fasta på vilken funktion och betydelse man tillskriver kvalitetskriteriet – och här skiljer sig debattrösterna åt.

Lindsköld konstaterar att det ofta är den smala och fina litteraturen som beviljas stöd,⁶⁷ alltså här av samma innebörd som konst skapt av producenter med kulturellt kapital. Debattens förläggare efterfrågar ett större fokus på det enskilda verkets kvalitet, medan debattens defensiva aktörer menar att fler aspekter måste tas i hänsyn. Implicit säger den defensiva sidan att kvaliteten inte underordnas andra kriterier bara genom att andra kriterier finns. I propositionen och i förordningen framställs det enskilda verkets kvalitet som ett av de huvudkriterier referensgrupperna ska bedöma, enligt dokumenten är kvaliteten således viktig. Lindsköld drar slutsatsen att kulturrådet överlämnar kvalitetsbegreppets definition och

---

⁶⁴ Ulla Carlsson, *Läsarnas marknad, marknadens läsare*, s.11 f.

⁶⁵ Lindsköld, s.206 ff.

⁶⁶ Bourdieu, s.186 f.

⁶⁷ Lindsköld. S.252

betydelse åt kulturarbetare eftersom de själva inte vet vad det är. *Armlängdsprincipen*, skriver Lindsköld, används ofta som en sköld i litteratursammanhang eftersom den kan hindra det generella från att bli konkreta förslag.⁶⁸ Propositionens diffusa hantering av kvalitetsbegreppet och dess mål om minskad detaljstyrning kan därför ses som ett ideal vilket öppnar upp för en ytterligare förskjutning av stödets problemformulering.

Ideologiskt laddade värden och positiv spridning

Flera av debattens förläggare och journalister ger konkreta exempel på vilka författare och titlar de tror kan beviljas stöd, och omvänt vilka som har en dålig chans. I dessa exempel framkommer en syn på kvalitet som går hand i hand med övergripande litteraturvetenskapliga konventioner. På den defensiva sidan föreligger en ideologikritisk analys. Flera argument genomsyras av en vilja att ta hänsyn till litteraturens ideologiska grund och den påverkan författaren kan få.

Anders Mortensen menar att konstruktioner som *litterär kvalitet* och *litteraturens värde* alltid är ideologiskt laddade.⁶⁹ Detta framgår tydligast i kulturrådets generalsekreterare Staffan Forsells uttalanden. Han ser ingen komplexitet i myndighetens arbete och menar att det inte finns någon åsiktstyrning i stödet eftersom både de rödgröna och alliansen varit eniga i stödets kriterier och de kulturpolitiska målen.⁷⁰ De kulturpolitiska målen preciserar emellertid inte vilka tillvägagångsätt som ska användas.⁷¹ Forsell säger: ”Min tolkning är att kulturen ska vara tillgänglig för alla, att ingen ska vara exkluderad. Om det är en styrning så är det en vacker styrning.”⁷² Han påpekar att regeringspartierna under årtionden haft en ganska likartad kultursyn och att detta inte kommer att förändras inför nästa val (2018). Lindsköld sammanfattar tvärtom att litteraturstödet mött kritik sedan det installerades. Stödet har legitimerats på olika grunder under olika decennier. Mellan 1990–2007 införs distributionsstödet och en ”upplagsspärr”, två förändringar vilka legitimeras med krav på ökad effektivitet, samt med hänvisning till att stödet skulle bli mer demokratiserat. Under 2008–09 legitimeras stödet via välfärdspolitik och med hänvisning till kvalitetskriteriets betydelse. Hoten mot legitimiteten har också varierat, skriver Lindsköld. Tidigare hot mot legitimiteten har rört urvalsprocessen, jäv, dålig distribution och bokmarknadskrisen. Synen på vad som är önskvärd och icke-önskvärd styrning har således förändrats över tiden

---

⁶⁸ Lindsköld, s.216

⁶⁹ Mortensen, s.8/ s.248 ff.

⁷⁰ Wong, 21/2/2018, hämtad: 10/4/2018

⁷¹ http://www.kulturradet.se/sv/Om-kulturradet/kulturpolitiska_mal/, hämtat: 12/4/2018

⁷² Wong, 21/2/2018, hämtad: 10/4/2018

beroende av kontexten, men det är först under 2008 debatten börjar handla om politisering av stödet.⁷³ Problemen uppstår alltså utifrån politiska förslag, till skillnad från tidigare decennium.⁷⁴ Mot denna bakgrund går det att hävda att Staffan Forsells värdesyn är politisk.

Liksom debattens defensiva sida försvarar kulturrådets kulturpolitiska prioriteringar, försvarar den kritiska sidan istället kvalitetsbegreppet. Denna polarisering innebär att kulturrådets prioriteringar sätts i relation till kvalitet. Eftersom kulturrådets prioriteringar anses vara politisk styrning (av den kritiska sidan) sätts i nästa stadie kvalitet i motsats till kulturrådets prioriteringar. Genom detta händelseförlopp avpolitiseras kvalitetsbegreppet helt, eftersom det sätts i motsats till kulturpolitik. Detta resulterar att debattens kritiska sida avpolitiserar kvalitetsbegreppet, men att regeringen har en ideologisk värdesyn.

En tredje syn på kvalitet och värde märks på den defensiva sidan. För att förklara denna värdesyn används återigen Lily Jönsson som exempel. Jönsson återger litteraturstödet syfte som det formuleras i förordningen och fastställer att detta i dagsläget uppnås. Hon exemplifierar genom att nämna några av de kvalitetskrav hon tillsammans med resterande medlemmar i referensgruppen för facklitteratur beaktar vid beslut. Dessa är bland andra: *litteratur som belyser nya områden, verkets aktualitet och verkets värde som debattinlägg*.⁷⁵

Vidare skriver Jönsson att det existerar olika ”kvaliteter i fråga om mångfald”. (Eftersom mångfald är ett av de återkommande orden i debatten.) Hon anser att ett verks kvalitet blir högre ju mer unikt verket anses vara, och om det finns andra aktuella verk med liknande innehåll minskar kvaliteten. Ett nyskapande eller uppseendeväckande verk erhåller alltså kvalitet, enligt Jönsson. Hon har således en mer *kontextuell värdesyn* än den kritiska sidan. Hon menar att ett verk inte har ett autonomt eller objektivt värde, utan att dess kvaliteter (som bestämmer dess värde) är bundna till en samhällskontext. Kvaliteten är inkonsekvent, flytande och hela tiden formbar efter samhällets rådande normer. Jönsson menar, likt Mahmood, att ekonomiskt stöd alltid är en form av styrning, men ställer frågan om kulturarbetare vill vara fria från kulturpolitik (vilket innebär styrning) eller om de bara vill att kulturpolitiken ska gynna just dem. Hon påpekar att denna typ av debatter kan bottna i själviskhet och drivas av egenintresse. Jönssons kontextuella värdesyn kommer med en tydlig vilja att främja mångfald i utgivningen. Detta perspektiv kan kritiseras utifrån Herrnstein Smiths resonemang om den institutionaliserade värderingsprocessen vilken resulterar i ett monotont kulturellt utbud. I enlighet med denna tes riskerar en för stark vilja att se ökad mångfald att få motsatt effekt.

---

⁷³ Lindsköld, s.248–49

⁷⁴ Lindsköld, s. 201

⁷⁵ Jönsson, 5/3/2018, hämtad: 10/4/2018

Herrnstein Smith beskriver också ett enskilt verks värde som den samlade mängd positiva effekter verket har på sin omgivning.⁷⁶ Denna värdesyn återfinns i debattens defensiva röster, vilka alla menar att mångfald och tillgänglighet är viktiga kriterier. Deras vilja att sprida litteratur, göra den tillgänglig och inkluderande genomsyrar deras artiklar. Men det ska här noteras att den sociologiska maktanalysen uteblir i debattens defensiva del. Eftersom den kulturella elit som beslutar om stöd blir den stöttade litteraturen, i enlighet med Bourdieus övergripande resonemang, varken varierad eller mångsidig. Urvalet av titlar blir paradoxalt nog likartad i ett sådant läge eftersom den ”kulturella eliten” inte är så varierad som den tror. En vilja att se mångfald riskerar därför att få motsatt effekt.

I *Höstens böcker* diskuteras det litterära mellanfältet. Detta perspektiv på kvalitet och värde, att det står i begrepp att uppblandas, är en motsatt syn till den polariserade. I en framtidsspaning konstaterar författarna att allt fler enskilda verk kommer att befinna sig i det litterära mellanfältet, som alltså är en uppblandning av populär- och kvalitetslitteratur.⁷⁷ Kulturrådets kvalitetskriterium kan då tänkas bli allt svårare att använda sig av eftersom det vidgas av nyanserna den nya och mer porösa synen på kvalitet innebär. Trots denna framtida svårighet förespråkar den kritiska sidan en avskalad bedömningsmodell. Pelle Andersson skriver t.ex.: ”Jag tror att det för referensgrupperna på Kulturrådet i princip räcker med två kriterier: hög kvalitet och mångfald i utgivningen.”⁷⁸ Med ett mer poröst kvalitetsbegrepp kommer referensgrupperna att få en större tolkningsfrihet och ett större ansvar, eftersom inga kriterier finns att förklara och motivera valen av titlar med.

Debatten 2018 håller alltså kvaliteten central men drivs av varierande värdesyn. Trots att ingen aktör definierar eller beskriver litterärt värde och kvalitet framkommer det att regeringen och den kritiska sidan har olika värdesyn och tillskriver kvaliteten olika vikt. Det har även framkommit att begreppen är ideologiskt laddade, samt att den defensiva sidan har en mer kontextuell syn på kvalitet.

Flexibilitet och fokus på läsning

Regeringens proposition använder begreppet flexibilitet som en målbild av vad litteraturstödet ska vara, samt eftersträvar ”en minskad detaljstyrning” vid själva utdelningen av stödet.⁷⁹ Regeringen gör därmed anspråk på en ökad frihet till konstproducenten och produktionen. Detta är en ekonomisk modell som skiljer sig från andra bidragsformer i andra områden av

---

⁷⁶ Herrnstein Smith, s.33

⁷⁷ *Höstens böcker*, s.305 ff.

⁷⁸ Andersson, 26/2/2018, hämtad:10/4/2018

⁷⁹ Proposition, s.60

politiken. Men i den slutgiltiga förordningen görs inte samma anspråk: de två målen omnämns inte (flexibilitet och minskad detaljstyrning). Målen ställs även i kontrast till införandet av stöd till planerad utgivning (förhandsstöd), eftersom det kan antas att ett sådant projekt snarare bedöms utifrån övergripande tematik och ämnen, snarare än stil, språk eller litterär kvalitet. Stöd till planerad utgivning kan ge signaler om vad kulturrådet efterfrågar och vad de stöttar. Därav kan förhandsstödet anses vara en typ av styrning.

Förordningen visar istället ett ökat fokus på boken som en kommersiell produkt eftersom man i vissa avseenden har själva läsningen i åtanke, istället för utgivningen som naturligt är förläggarens och författarens prioritet. Lindsköld konkluderar att (trots diskussionen i vissa sammanhang att främja utbudet av litteratur) stödets syfte är att böcker *ges ut*, inte att de *läses*. Hon menar att det uppstår konflikt eftersom det i synnerhet är smal, svår och innovativ litteratur som stöttas.⁸⁰ Samtidigt är det avsevärt svårt att legitimera branschstöd utan att anknyta till själva läsningen, eftersom läsning i sin tur är syftet med utgivningen. Kritiker i debatten 2018 verkar inte uppmärksamma läsningen, utan lägger vikt vid att titlarna överhuvudtaget ges ut, precis som Lindsköld konstaterar syftet vara. Propositionen, förordningen och de defensiva debattörerna lägger värde i att den litteratur som stöttas ska erbjuda mångfald och bredd. Detta mål fördjupas inte ytterligare, men det kan antas att motiveringar och skäl finns inskrivna i de kulturpolitiska målen. Förordningen ger anspråk på att ha läsning i åtanke i större utsträckning än den kritiska sidan av debatten eftersom den lägger större fokus på vad den bistådda litteraturen får för konsekvenser, dvs. att den är önskvärd i och med inkludering och kan berika kulturen och individen. Även införandet av ett distributionsstöd kan anses ha läsningen i fokus snarare än utgivningen.⁸¹

Regeringens formuleringar sätter alltså läsning i relation till kvalitet, vilket i sin tur kan vara ett tecken på politisk styrning av stödet. Debattens defensiva sida däremot påtalar vikten av litteraturstödet andra kriterier och menar att kvalitet stöps ur en samhällelig kontext. Denna inställning gör att kvalitet blir ett nästintill konserverande begrepp i sammanhanget, vilket i sin tur innebär att kvaliteten sätts i motsats till konstnärlig frihet. I propositionen hålls diskussionen på ett vagt plan och man menar att det inte finns någon given motsättning mellan kommersiell bärkraft och konstnärlig frihet. Istället överlämnar man kvalitetsbedömningar till referensgrupperna. På den kritiska sidan sätter man inte konstnärlig frihet i motsats till konstnärlig kvalitet, istället låter man dessa två vara i relation till varandra.

---

⁸⁰ Lindsköld, s.252

⁸¹ Lindsköld, s.253

Paralleller kan dras mellan debatten 2018 och den under 2008 – 09, vilken också i stor utsträckning handlade om politisering av stödet.

9. Sammanfattande slutdiskussion

Uppsatsen har undersökt olika förväntningar på och föreställningar om litteraturstödet 2018, samt kvalitets- och värdesynens betydelse för dessa. Genom att analysera *förordning (2010:1058)* och *proposition 2009/10:3*, samt debatten i *Svenska Dagbladet* har flera viktiga faktum påvisats.

Undersökningen har arbetat utifrån tre kategorier av aktörer. Regeringen, den kritiska sidan och den defensiva sidan i debatten (Bah Kuhnke räknas bort från de defensiva eftersom hon är del av regeringen, dvs. den politiska makten). Inledningsvis bör det noteras att regeringen som införde förordningen bestod av allianspartierna. Förordningen och propositionen har visat sig vara förhållandevis återhållsamma i sina formuleringar. Författningstexterna bygger delvis på vaga formuleringar som stundom dras mot truismer. Denna slutsats betyder dock inte att det är ointressant att undersöka dem, men att förklaringar kanske bör sökas annorstädes. Regeringens motiveringar till reformen av stödet visar ett större fokus än tidigare på läsfrämjande insatser, samt en önskan att göra litteraturstödet mer flexibelt. I regeringens förordning däremot kan man uttyda tydliga önskemål om mångfald och spridning av litteratur, och trots att man lämnar stort tolkningsföreträde till kulturrådet har undersökningen visat att det kan ifrågasättas om reformen verkligen gjort stödet mer flexibelt.

En viktig slutsats som undersökningen visat är att förordningen och propositionen är så öppet hållna att de flesta av de föreställningar och förväntningar som kommer till uttryck i branschen faktiskt skulle kunna inrymmas i dem. Det finns egentligen ingen motsättning mellan den vaga förordningen, och de föreställningar och förväntningar som representeras i branschen. Men trots att debattrösternas föreställningar och förväntningar ryms i förordningen och propositionen, så ryms de *inte* i det som den nuvarande regeringen säger i sina uttalanden i dagspressen. En slutsats blir därför att vi står inför en reglering av litteraturstödet som kan användas av olika politiska krafter i enlighet med deras intressen, en följd som flera kritiska branschaktörer också påtalar. Analysen har påvisat att debatten har två läger: de kritiska och de defensiva. *Kritikerna* har internaliserat ett liberalistiskt kvalitetsbegrepp, och vill motverka ett föregivet ”socialistiskt” hot mot detta. Debattens defensiva sida har påtalat att kritikerna vill komma i åtnjutande av pengar, dvs. att de har en rent affärsmässig hållning.

Kritikernas *föreställningar* om regleringen av litteraturstödet framstår i undersökningen som rätt diffusa, men de är trots detta uppenbart kritiska mot den nuvarande regeringen. I själva verket är både deras *föreställningar* om regleringen, och deras *förväntningar* på den, kalibrerade i enlighet med deras idémässiga och affärsmässiga preferenser. Trots diffusa föreställningar syns hos kritikerna ett tydligt fokus på kvalitet och en önskan om att kvalitetskriteriet får tyngre vikt. *Försvvararna* delar den nuvarande regeringens önskan att koppla litteraturstödet till förekomsten av sådant som kan knytas till politiska nyckelbegrepp. Varför regeringen gör detta kan bara spekuleras kring. Precis som Bourdieus övergripande resonemang åsyftar strävar människan alltid efter att bli en del i gemenskapen och vinna socialt erkännande.

Litteraturstödsdebatten 2018 är således en *strid mellan eliter*. Paralleller kan dras till debatten 2008–09, dokumenterad av Lindsköld, där en kulturpolitisk debatt rörande litteraturstödet för första gången handlade om hot av politisering. Utifrån Herrnstein Smiths teorier om positiv spridning kan kulturrådets ambitioner anses öka värdet av litteratur i Sverige. Men i och med spridning minskar också exklusiviteten. Detta innebär i enlighet med Bourdieus teser att det värde som vissa av debattens kritiker förespråkar, sjunker i och med spridningen. Vad de båda sidorna håller gemensamt är att det finns ideologiska laddningar i kvalitet och värde. Undersökningen har visat att det inte finns någon konsensus eller strävan efter att utveckla eller definiera kvalitetsbegreppet, men att kulturskapare har en nyckelroll i den ständigt pågående diskussionen om vad som är kvalitet på kulturområdet. Att kvaliteten i sig är centralt innebär inte att den måste bli föremål för politisk bedömning, men hur detta bäst kan undvikas är svårt att enas om.

Bokbranschen genomgår stora förändringar och därmed följer forskningsluckor. Den digitaliserade bokbranschens villkor skulle med fördel undersökas utifrån liknande perspektiv. Hur integreras digital litteratur i de kulturpolitiska målen och kulturpolitiken i stort? Vad gör digitaliseringen av litteraturen med synen på kvalitet och värde? Med nya format och medier, samt en ständigt pågående värdediskussion kan liknande undersökningar vara utmärkt underlag för debatt, samtal och reflektion.

10. Källförteckning

Tryckta källor:

Bourdieu, Pierre, *Konstens regler: det litterära fältets uppkomst och struktur*, B. Östlings bokförl. Symposion, Stehag, 2000

Forslid, Torbjörn, *Höstens böcker: litterära värdeförhandlingar 2013*, Makadam, Göteborg, 2015

Lindsköld, Linnéa, *Betydelsen av kvalitet: en studie av diskursen om statens stöd till ny, svensk skönlitteratur 1975–2009*, Valfrid, Diss. Borås: Högskolan i Borås, 2013, Borås, 2013

Herrnstein Smith, Barbara, "Värde och värdering", Mortensen, Anders (red.), *Litteraturens värden*, Brutus Östlings bokförlag Symposion, Eslöv, 2009

Mortensen, Anders (red.), *Litteraturens värden*, Brutus Östlings bokförlag Symposion, Eslöv, 2009

Humes, David, "Of the standard of taste", Mortensen, Anders (red.), *Litteraturens värden*, Brutus Östlings bokförlag Symposion, Eslöv, 2009

Petterson, Jan Erik, *Litteraturstödet – från kvalitet till behov?*, Svenska förläggarföreningen, Linderoths tryckeri, Stockholm, 2013

Steiner, Ann, *Litteraturen i mediasamhället*, 3., [uppdaterade, rev. och utök.] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2015

Svedjedal, Johan (red.), *Litteratursociologi: texter om litteratur och samhälle*, 2., [förändrade] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2012

Otryckta källor:

Förordning (2012:515) med instruktion för statens kulturråd, utfärdad: 2012-06-28

www.dn.se, *Dagens Nyheter*, 2018

www.kulturradet.se, Kulturrådet, 2018

Lundblad, Kristina, "Demokratins pris och litteraturens värde: böcker, politik och marknad i ljuset av 2002 års svenska bokmomssänkning," *Tidskrift för litteraturvetenskap*, 2014.

www.ne.se, Nationalencyklopedin, 2018

www.regeringen.se, Regeringen, 2018

SOU 2012:65, *Läsandets kultur*, Stockholm, 2012,

<https://www.regeringen.se/49bb95/contentassets/8475aba8d50a4ad6881b13474004351a/lasan-dets-kultur-del-1-av-6-kapitel-1-6-sou-201265>,

www.svd.se, *Svenska Dagbladet*, 2018

Sverige. Litteraturutredningen, *Läsarnas marknad, marknadens läsare [Elektronisk resurs] en forskningsantologi*, Fritze, Stockholm, 2012

Primärmaterial:

Regeringens förordning (2010:1058) om statsbidrag till litteratur, kulturtidskrifter och läsfrämjande insatser, svensk författningssamling 2010:1058, utfärdad: 2010-07-01, Stockholm

Regeringens proposition 2009/10:3, *Tid för kultur*, 10/9/2009, Stockholm

Artiklar:

- Andersson, Pelle, "Förläggaren: ge fan i vad folk skriver", *Svenska Dagbladet*, 26/2/2018, hämtad: 12/4/2018, <https://www.svd.se/forlaggaren-ge-fan-i-vad-folk-skriver>
- Arpi, Ivar, "Främjar du judar i ditt arbete", *Svenska Dagbladet*, 16/4/2018, hämtad: 16/4/2018, <https://www.svd.se/framjar-du-judar-i-ditt-arbete>
- Bah Kuhnke, Alice, "Bah Kuhnke slår tillbaka: Jag styr inte innehållet", *Svenska Dagbladet*, 21/2/2018, hämtad: 12/4/2018, <https://www.svd.se/ministern-slar-tillbaka-jag-styr-inte-innehallet>
- Bah Kuhnke, Alice, "Ola Wong pusslar ihop sin tes utifrån lösryckta citat", *Svenska Dagbladet*, 23/2/2018, hämtad: 12/4/2018, <https://www.svd.se/ola-wong-pusslar-ihop-sin-tes-utifran-losryckta-citat>
- Björkman, Anders, "Kulturen måste inte vara god – SR visade hur fel det kan gå då", *Svenska Dagbladet*, 24/2/2018, hämtad: 12/4/2018, <https://www.svd.se/kulturen-maste-inte-vara-god-sr-visade-hur-fel-det-kan-ga-da>
- Brilioth Biörnstad, Lotta, "Ola Wong ger en grovt förenklad bild av stödet", *Svenska Dagbladet*, 20/2/2018, hämtad: 12/4/2018, <https://www.svd.se/ola-wong-ger-en-grovt-forenklad-bild-av-stodet>
- Irenius, Lisa, "Staten kväver lusten med sin mätfixering", *Svenska Dagbladet*, 10/3/2018, hämtad: 12/4/2018, <https://www.svd.se/staten-kvaver-lusten-med-sin-matfixering>
- Jacobson, Bengt, "svensk kulturpolitik ett misslyckande utan ände", *Svenska Dagbladet*, 3/4/2018, hämtad: 12/4/2018, <https://www.svd.se/svensk-kulturpolitik-ett-misslyckande-utan-ande>
- Jönsson, Sofia Lily, "Inget i Wongs artiklar visar att anslagen är politiserade", *Svenska Dagbladet*, 19/2/2018, hämtad: 12/4/2018, <https://www.svd.se/inget-i-wongs-artiklar-visar-att-anslagen-ar-politiserade>

- Jönsson, Sofia Lily, ”Kvalitetsbedömning är inte som bilprovning”, *Svenska Dagbladet*, 5/3/2018, 12/4/2018, <https://www.svd.se/kvalitetsbedomning-ar-inte-som-en-bilprovning>
- Lifvendahl, Tove, ”Regeringens kulturpolitik minskar mångfalden”, *Svenska Dagbladet*, 20/2/2018, hämtad: 12/4/2018, <https://www.svd.se/regeringens-kulturpolitik-minskar-mangfalden>
- Lifvendahl, Tove, ”Svensk kultur behöver mer dra åt helvete-kapital”, *Svenska Dagbladet*, 25/2/2018, hämtad: 12/4/2018, <https://www.svd.se/svensk-kultur-behover-mer-dra-at-helvete-kapital>
- Lind, Kristoffer, ”Viljan att vara god leder till politisk styrning”, *Svenska Dagbladet*, 22/2/2018, hämtad: 12/4/2018, <https://www.svd.se/viljan-att-vara-god-leder-till-politisk-styrning>
- Mahmood, Qaisar, ”Politiken styr redan - så prata om var gränsen går”, *Svenska Dagbladet*, 27/2/2018, hämtad: 12/4/2018, <https://www.svd.se/politiken-styr-redan--sa-prata-om-var-gransen-gar>
- Melin, Lars, ”Bra eller dålig litteratur – det avgör besserwissrarna”, *Svenska Dagbladet*, 12/3/2018, hämtad: 12/4/2018, <https://www.svd.se/bra-eller-dalig-litteratur--det-avgor-besserwissrarna>
- Nylander, Christer, ”Kvalitet – inte rätt åsikter – bör vara politikernas mål”, *Svenska Dagbladet*, 4/3/2018, hämtad: 12/4/2018, <https://www.svd.se/tank-om-de-som-far-oss-att-forsta-samtiden-ar-de-med-fel-asikt>
- Nylander, Christer, ”Liberalerna: fyra sätt att minska politisk styrning”, *Svenska Dagbladet*, 29/3/2018, hämtad: 12/4/2018, <https://www.svd.se/liberalerna-fyra-satt-att-minska-politisk-styrning>
- Oscarsson, Stina, ”Genusblanketterna väcker lust att svara fel överallt”, *Svenska Dagbladet*, 28/2/2018, hämtad: 12/4/2018, <https://www.svd.se/far-lust-att-svara-fel-pa-varenda-fraga-om-genus>
- Wong, Ola, ”Bah Kuhnke använder återigen härskartekniker”, *Svenska Dagbladet*, 22/2/2018, hämtad: 12/4/2018, <https://www.svd.se/bah-kuhnke-anvander-aterigen-harskarteknik>
- Wong, Ola, ”Förlagen: bara godkända böcker får stöd av staten”, *Svenska Dagbladet*, 17/2/2018, länk, hämtad: 12/4/2018, <https://www.svd.se/forlagen-bara-godkanda-bocker-far-stod-av-staten>

